

Aleksander Žižek

''UNA DUA SO BLI SRAUN, KO SO BABO SAKLAL''

Zločin iz gostilne ob glavni trgovski cesti med Dunajem in Trstom

"V noči s 5. na 6. tega meseca je bila Jedrt Murn, najemnica gostilne ob glavni cesti v občini Trnava, umorjena z več vbodi...."

To sporočilo, ki bi ga lahko prebrali tudi v današnjem Delu, je gosposčinsko sodišče v Preboldu 28. julija 1840 poslalo okrajnim gosposkam Novi kloster, Žovnek, Novo Celje, Laško in Ojstrica. Dokument, ki nosi številko 39 in je del sodnih spisov v preiskavi zoper italijanskega zidarja Antonia dell' Aquo, nas seznani z verjetno najzanimivejšim primerom, kar se jih je znašlo pred *"kriminalnimi sodniki"* naštetih gosposčin. Daje nam osnovno informacijo o zadevi, ki je sodne mline zaposlovala celi dve leti¹.

Če hočemo vso stvar čim natančneje *"podoživeti"*, moramo svoje potovanje v *"ozadje zločina"* začeti vsaj dan pred usodnim dogodkom.

Na predvečer umora je 37-letni gostilničar Franc Murn spal v točilnici obcestne gostilne, ki jo je od binkošti 1839 imel v najemu ob glavni cesti iz Celja

proti Vranskemu v bližini Trnave. V nedeljo zjutraj je nameraval oditi v Celje in obnoviti zalogo piva, ki je v poletnih dneh šlo tudi tedaj dobro v promet. Njegova žena, ki je prenočevala v kamri, mu ni pustila oditi zdoma brez zajtrka, zato je Murn odšel precej pozno; ženi je naročil, naj streže in pazi na gostilno, natovoril je prazen pivski sodček na voz nekega furmana in se z njim popeljal do Levea. V Leveu je Murn naložil svoj tovor na cizo in odšel do mesta, kjer je v Jeretinovi gostilni blizu kresije pustil sodček in odšel k maši. Popoldne je v mestu srečal svojega svaka Cukalo, ki je z več furmani že zjutraj prevozil pot od Vranskega do Škofje vasi, kamor so morali prepeljati nekaj vojakov. Murn se je z njim dogovoril za vožnjo nazaj². Medtem je njegova žena stregla maloštevilnim gostom (za mrtvilo je bilo verjetno krivo proščenje v Petrovčah). Pri njej se je oglasil tudi vaški krojač Martin Virant, ki je ob svojem zadnjem obisku pri njih (v soboto, 4.7. 1840, je vse popoldne šival pri Murnu) pozabil kapo. Ker je Virant prišel ravno v času kosila, mu je Jedrt ponudila jed in ga zaprosila, naj še malo ostane, tako da je odšel šele pozno popoldne (namenjen je bil v Grajsko vas k pomočniku), obljubil pa je, da se bo zvečer spet oglasil³.

S furmani je pozno popoldne prišel domov tudi Murn. Razložil je dragoceni tovor (pivo in žganje), sprejel izkupiček, nato pa posedel nekaj časa z gosti. V Murnovi gostilni se je tega dne ob vrnitvi iz Petrovč oglasila tudi Neža Rezar (Kropevšea); ko sta s hčerko šli mimo, ju je Jedrt poklicala k sebi, jima natočila vode in ponudila žganja, ki sta ga nekaj odnesli tudi s seboj⁴. Kropevšci je Jedrt takrat potožila nad dolgočasjem, ki da jo tare, če je mož zdoma, Murn pa jo je med pogovorom podražil, češ da je kopun premalo pečen - to kasneje Kropevšea navaja kot dokaz za popolnoma normalne odnose med zakoncema⁵.

Po odhodu gostov sta Murna povečerjala in se po krajšem pogovoru odpravila spat.

Okrog desetih je mimo gostilne spet prišel krojač Virant, ki je skozi osvetljeno okno videl Jedrt, kako sedi z neznancema, ki ju je kasneje na zaslišanju prepoznal kot Italijana. Zdeli so se mu precej dobre volje. Ker *"Italijanov"* ni poznal, ni vstopil (po nekem pričevanju naj bi mu ob tujcih v točilnici šla zona po hrbtu); napotil se je domov.

¹ Obsežno gradivo o primeru Murn je del arhivskega fonda patrimonialnega sodišča gosposčin Ojstrica in Podgrad (škall 29 in 30), ki ga hrani Zgodovinski arhiv Celje. Približno 220 spisov, ki so nastali med preiskavo, spremljata kar dva vpisnika (za vsakega osumljenca posebej). Spisi preiskave dell' Aqua - Murn so shranjeni v škallah 29 (celotna preiskava o Antoniu dell' Aquu in spisi do številke 36 preiskave o Francu Murnu) in 30 (preiskava proti Francu Murnu do spisa 121). V opombah navajam le ustrezen spis v obeh preiskavah, in sicer: dA - (preiskava proti Antoniu dell' Aquu) in M (preiskava proti Francu Murnu).

² M, 5.

³ dA, 31.

⁴ dA, 33.

⁵ M, 45.

Nasploh je bilo na glavni cesti to noč precej živahno - okrog enajstih sta se z vozom pripeljala mimo ostriški uradnik Lipež in mlinar Govedič. Slednja sta na zaslišanju trdila (podobno kot župnik z Gomilskega in Murnova soseda Ocvirkovka), da je bilo tedaj v gostilni vse mirno, da pa sta resda pred Vranskim dohitela trojico neznancev, ki bi lahko bili Italijani⁶.

Po Murnovem pričevanju o dogodku, naj bi okrog 10. ure zvečer na vrata njune gostilne potrkali trije neznanci, ki jih je Murn kasneje "*prepoznal*" kot italijanske zidarje, zaposlene pri zidavi tekstilne tovarne v Preboldu. Murn je neznance sicer sumničavo (pri tem mu je z leščerbo svetila žena) spustil v točilnico in sprejel njihovo naročilo. "*Italijani*" so bili sodeč po Murnovih izjavah precej žejni in lačni, saj so pospravili kopuna in tri žemlje, spili pa po tri poliče vina in piva ter pol merice žganja. Med sabo so sicer govorili italijansko, razumel pa jih je lahko le toliko, da je eden izmed njih drugim naglas prebral pismo, ki ga je dobil od doma in ga to popoldne prinesel iz Šempetra⁷.

Med 11. in polnočjo je šla njegova žena spat na peč, sam pa je z Italijani še ostal za mizo in čakal, da plačajo zapitek. Čudni gostje se za plačilo niso niti najmanj zmenili - po eden ali dva so vstajali izza mize, odhajali ven in se spet vračali. Bilo je že čez polnoč, ko je tudi oštirja premagal spanec, zleknil se je po klopi, naslonil glavo na vrečo, ki je ležala na klopi in zadremal. Nenadoma ga je vrgel kvišku močan udarec po temenu, skočil je pokonci, pri tem pa prevrnil mizo, da so z nje popadali vsi kozarci in se razbili, prevrnila pa se je tudi svetilka in ugasnila. Opazil je, da hoče nek Italijan še enkrat z gorjačo zamahniti po njem, toda na srečo je med zamahom oprasnil strop in ga ni zadel z vso silo, izmuznil se je drugemu Italijanu, ki ga je davil in si izbral pot na prosto. Iz hiše je med begom zaslišal le še krik svoje žene ("*Jezus, Marija!*"). Neki Italijan ga je začel zasledovati, ko je tekel po pomoč k sosеду Ocvirku, vendar se ga je Murn otesel tako, da se je potuhnil med pšenico.

Ker mu sosed Štefan Ocvirk ni hotel pomagati (bal se je italijanskih zasledovalcev, o katerih je pripovedoval Murn), se je napotil v Grajsko vas in okrog pol enih zjutraj ves krvav planil v še odprto krčmo rihtarja Antona Šlandra. Pivcem in Šlandru je na kratko povedal, kaj se je zgodilo ("*Jezus, Italijani bi me kmalu ubili, verjetno so medtem ubili že mojo ženo, za božjo voljo, pridite pomagat!*")⁸. Možje so

pod Šlandrovim vodstvom odšli proti Murnovi gostilni, med potjo pa so se iz obcestnih plotov tudi obilno založili z latami za obrambo pred zločinci. Šlander je s Simonom Jerkom prvi prišel do gostilne. Ob vrtni uti je zagledal sključeno sedečo Jedrt Murn, ki je bila že nezavestna in ni kazala znakov življenja. Vhodna vrata krčme so bila zaprta, zato sta se najprej prepričala, ali so Italijani že odšli; nato sta Jedrt odnesla v točilnico in jo položila na posteljo, kjer je še nekajkrat zadihala, zatem pa umrla. Na obleki ni bilo opaziti nikakršnih sledov krvi, na odkritih delih telesa pa ne ran, zato so Jedrt še nekaj časa zaman spravljali k zavesti s hladnimi oblogami. Pri tem so odkrili na njenem vratu sledove davljenja in dva plitva vboda. Ko so v hišo prišle sosede, ki jih je pripeljal Šlander, da preoblečejo umrlo, so med obračanjem trupla opazili tudi globoko rano na desni strani trebuha⁹.

Ob pogledu na rane je Murnova zmedena in neverjetna pripoved postajala smiselna, čeprav se Šlander kasneje ni mogel ubraniti pomislekov¹⁰. Črepinje prevrnjenih kozarcev v točilnici so bile "*preveč urejene*", da bi lahko nastale pri prevračanju mize (kot bi kozarce kdo namerno razbijal), prevrnjena svečnik in sveča sta izginila in podobno. Še največ pomislekov pa je zbujal sam motiv napada (zanj po Murnovih besedah ni bilo povoda - prepira), saj Murna med sosedi nista veljala za bogataša. Sumljiva je bila tudi Murnova obleka. Po lastnih besedah naj bi se ob prihodu Italijanov odpravljajal spat, v Šlandrovo hišo pa je planil oblečen v podložen površnik, ki za nameček ni bil niti malo krvav - kljub njegovi rani na temenu (tudi mesto njegove rane je bilo sumljivo - težko bi jo namreč staknil leže na klopi). Sploh je bilo krvi za takšen zločin po mnenju prič premalo - pa tudi na čudnih mestih so jo opazili. Jedrtine rane so bile praktično brez krvavitev, obleka skoraj čista, klop ob mizi pa je bila precej okrvavljena - pomazana.

Kljub tem odkritjem so možje sestavili dve obhodnji in prečesali okolico ter cesto Celje - Kapla in obcestne gostilne. Zavili so tudi v Dolenjo vas, kjer sta v Lebrovi hiši stanovala dva polirja italijanskih zidarjev, ju zbudili in jima povedali za umor. Zlasti Murn je zahteval, naj osumljence aretirajo takoj, večina pa je menila, da bo za to zjutraj še dovolj časa. Kljub temu so se napotili do barake, v kateri so blizu gradbišča prenočevali zidarji. Ker pa niso opazili nič sumljivega, so svoje zasledovanje končali. Murn je nagovoril Šlandra, naj popazi na njegovo gostilno, ki je bila odklenjena, sam pa je odšel v Prebold in v bližini graščine (pred

⁶ dA, 36; od Murnove gostilne do Vranskega je bilo približno dve uri hoda.

⁷ dA, 39.

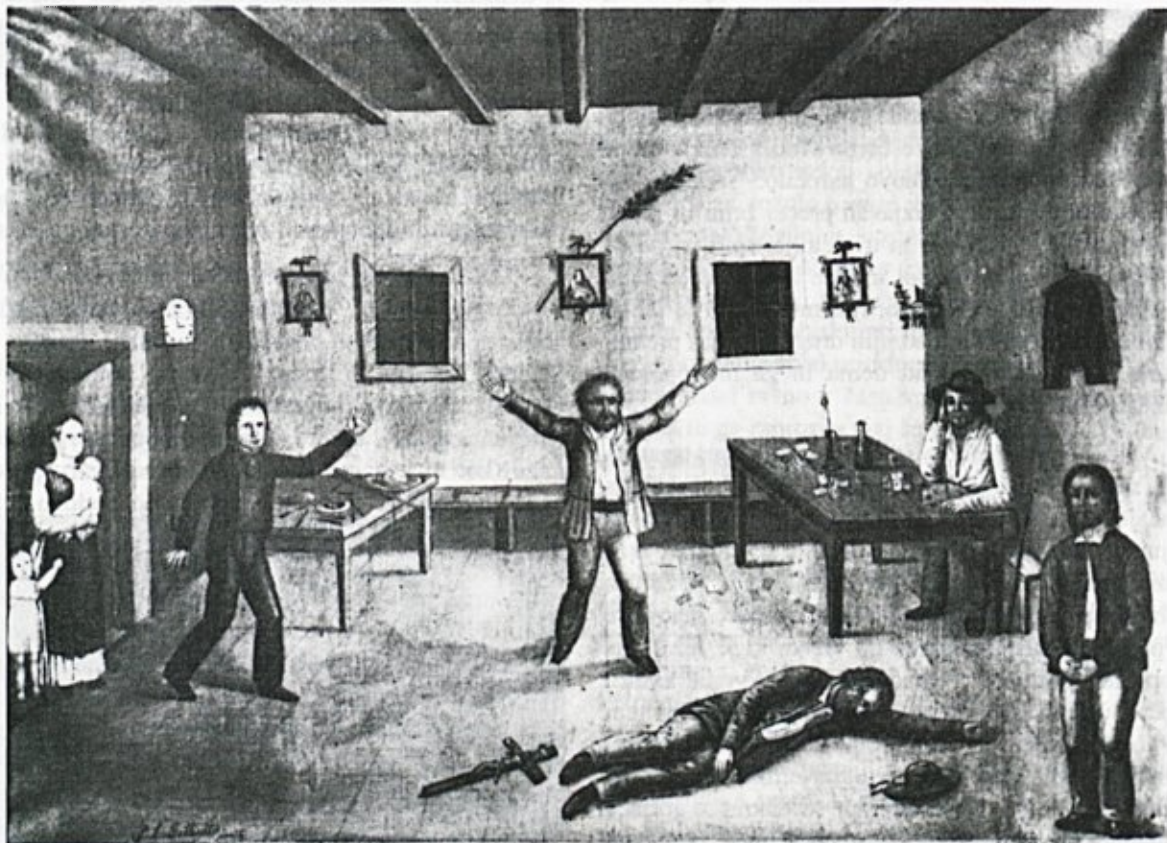
⁸ dA 2, 39.

⁹ dA, 15.

¹⁰ dA, 15.

hišo sodnega sluge) pričakal jutro¹¹. Sodnemu slugi je Murn pojasnil nočne dogodke, ta pa je o tem obvestil uradnike, ki so ga najprej poslali k Murnu pogledat, če je krčmar govoril resnico. Po slugovi vrnitvi so z Murnom poslali na gradbišče tovarne nekega Malyja¹² - da bi Murnu omogočili nemoteno prepoznavanje "storilcev", pa so italijanske delavce zbrali h "kontroli potnih listin". Zidarji, ki so jih kasneje podrobno zasliševali v zvezi z umorom in

Laškega¹³. To usodo je tedaj delilo na stotine revnih Furlancev, ki so čez zimo živeli na svojih zadolženih kmetijah, spomladi pa odhajali zdoma in se vdinjali raznim "mojstrom", ki so svoje manj podjetne rojake nesramno izkoriščali (šlo je za podjetnike, ki so si v novi domovini že lahko omislili hiše in posestva ter se stopili s tukajšnjim meščanskim slojem). Kakorkoli že - Antonio dell' Aqua je postal zaradi svoje "vpadljivosti" glavni osumljenec v zadevi Murn. Ko

*Strahna pa resnična pergodba v' Tremeljih, Laške jare.
2. malica namu 1848.*

glavnim osumljencem Antoniem dell' Aquo, so Murna opisovali kot "majhnega kmeta z obvezano glavo", vsi po vrsti pa so potrdili dell' Aquov alibi. Antonio dell' Aqua, tedaj star 28 let, je padel v Murnovo zgodbo po nesrečnem naključju. Z bivšim mežnarjem Jožetom Učakarjem je namreč nekoč popival pri Murnu. Igral je tudi harmoniko, kar ga je vtisnilo v spomin trnavskega birta in ga zaradi suma sokrivde pri umoru spravilo z gradbišča naravnost v preboldski zapor. Dell' Aqua je bil doma s severa Italije (Furlanije), obrti pa se je izučil v Benetkah. Aprila 1840 je preko Ljubljane prišel v Savinjsko dolino, kjer je delal v skupini mojstra della Mee iz

so preiskali njegovo borno imetje, niso odkrili ničesar, zaradi begosumnosti pa so ga vendarle zaprli (najprej v slugove prostore).

Komaj se je to zgodilo, je Murn podal uradno prijavo, v kateri je dell' Aquo obtožil sokrivde pri umoru in pri poskusu umora, kar naj bi storil skupaj s še tremi zidarji. Med storilci je spoznal le Antonia (mlad, močan). Ta bo (tako je menil Murn)¹⁴ lahko izdal svoje pomagače, katerih opis je bil podobno "natančen" (širok obraz, nizke rasti, dva pokrita s kapama s ščitkom, druga dva s širokokrajnima klobukoma, vsi so nosili suknjiče, po fizionomiji pa so si

¹¹ dA, 15.

¹² M, 5.

¹³ dA, 5.

¹⁴ dA, 2.

Italijani itak "*precej podobni*"). Napada samega Murn niti sebi niti sodišču ni znal pojasniti, saj med popivanjem med njim in Italijani ni prišlo do spora. Verjetno so v samotni gostilni ob pozni uri videli dobro priložnost za rop. Murn se je kajpak spomnil sumljivih izletov pivcev iz točilnice; tedaj so si menda pripravili gorjače, ki so jih kasneje našli v krčmi. Čudno za to hipotezo pa je bilo dejstvo, da zločinci niso iz gostilne odnesli ničesar, razen noža za rezanje pečenke (z njim naj bi bila umorjena Jedrt), ki je ostal na mizi po polnočni pojedini. Vseeno je Murna v tem trenutku zaposlovalo vse kaj drugega kot iskanje motiva. Vestno je izjavil, da zahteva za svoje poškodbe (rani na nosu in glavi) 20 goldinarjev odškodnine, za ukraden nož 20, za razbite kozarce 18 in za neplačan zapitek 54 krajcarjev (postavke "*za umorjeno ženo*" v zahtevku ni)¹⁵.

Franc Murn je nato odšel v svojo gostilno, kjer je bilo pri umrli že več sosedov (tudi njegova sestra Helena) in po lastnih besedah vse do prihoda oglednikov (uradnikov žovneškega sodišča; tam je Murn poprej vložil prijavo) blodil po hiši.

Antoniu dell' Aqui, ki so ga takoj po "*pregledu potnih listin*" aretirali, je počasi že postajalo jasno, česa ga dolži Murn (govorice o umoru so prišle s polirjema že med zidarje). Pred zasliševalci je nastopal umirjeno in prepričano (opomba sodnika), ko je trdil, da je nedeljo 5. julija preživel v Šempetru, kamor je skupaj s sodelavcem odšel po pismo. Nazaj grede sta se ustavila v gostilni v Dobrteši vasi, pri mostu blizu gradbišča tovarne pa sta srečala polirja Sebastiana Marcona. Takoj po povratku v barako sta se preoblekla v delovne obleke (posteljnine niso imeli) ter odšla spat (okrog pol devetih) in nista vstala do jutra, ko so zidarje z zvoncem zbudili na delo. To dell' Aquovo pripoved so v izčrpnih zaslišanjih potrdili tudi njegovi sodelavci. (Zasliševalci so zanje pripravili poseben sklop vprašanj: Kaj vedo o početju Antonia dell' Aque v noči s 5. na 6. julij 1840? Se je kdo to noč oddaljil iz barake ali se pozno vrnil (po polnoči)? Ima priča rahel ali trden spanec - bi slišala, če bi kdo ponoči vstal ali vstopil? Je priči znano karkoli o umoru Jedrt Murn, kar bi vodilo k odkritju storilca ali sotorilcev?) Pri zaslišanjih so bili navzoči sodnik, dva prisednika in pisar. Postopek je lahko potekal v slovenščini in nemščini, italijanskim zidarjem, ki pa niso znali ne prvega ne drugega jezika, je prevajal kdo izmed njih, ki je to znal (večina zidarjev je obvladala vsaj nemščino, zaradi gostilniških stikov z domačim prebivalstvom pa so se mnogi naučili vsaj nekaj slovenskih besed).

Dell' Aqua je ob aretaciji prosil, naj ga ne zapro, ker mu v ječi grozi izguba zaslužka, bil pa je pripravljen sodelovati s sodiščem. Franca Murna ob njegovem prihodu na gradbišče ni spoznal. (Sicer pa tudi Murn ni njega; ko so namreč med delavci iskali "*harmonikarja*", za katerega jim je povedal Murn, se je res oglasil nekdo, ki je svojčas prodal harmoniko dell' Aqui. To pa je bilo dovolj, da je Murn v njem "*prepoznal*" dell' Aquo). Ni se spomnil niti tega, da bi že kdaj bil v njegovi gostilni. Ob kasnejšem ogledu prizorišča je dell' Aqua sicer potrdil, da je v Murnovi krčmi nekoč že bil, vanjo pa ga je privabilo igranje na harmoniko, ki jo je igral neki njegov znanec (Učakar).

Učakar je kasneje izjavil¹⁶, da je konec junija res s še dvema popival z dell' Aquo pri Murnu, Italijan je z nekom v šali celo zaplesal. Kopica takih posebnosti (vpadljiva postava: mlad, močan, igranje harmonike - po izjavah sodelavcev naj bi igral tudi ob vrnitvi iz Šempetra, ter neugnano veseljaštvo - kot dobrovoljčka ga opisujejo tako sodelavci kot Učakar) in naključne pripombe polirjev (zidarji so bili do 9. vsi doma - edini, ki je zamudil je bil dell' Aqua, ki je šel v Šempeter po pismo¹⁷) so bile dovolj, da je Murn to ime začel povezovati z umorom svoje žene. (Prav to pismo, ki ga Murn do pogovora s polirjema ni niti omenil, naj bi bral v njegovi krčmi - posrečilo se mu je celo "*prepoznati*" besedo *febre* in uganiti format pisma)¹⁸.

Murn je v tej obsedenosti z dell' Aquo šel celo do izjav dramskih razsežnosti: "*Stavim dušo in telo, pripravljen sem umreti, če ta ni tisti, ki je bil v moji krčmi na večer umora moje žene in če ni tisti, ki me je drugič udaril z gorjačo! Poznam ga tako dobro kot svojega brata, čeprav je sedaj drugače oblečen kot takrat.*"¹⁹ Tistega nedeljskega večera naj bi dell' Aqua prišel v gostilno malo kasneje kot trije njegovi rojaki, naročil meso in nemirno hodil po sobi, končno pa Murna vprašal po orožniških in financarskih patroljah. Ko mu je Murn zagotovil, da v njegovo gostilno ne hodijo, se je zdel pomirjen, gostilničarju pa je hotel morda z besedami "*60 goldinarjev, 60 goldinarjev zame.... za tobak*" predlagati kupčijo ali pa od njega izsiliti denar. Preiskava prizorišča zločina²⁰, ki so jo izvedli tudi pod vplivom govoric, da je Murn svojo ženo sam poslal na oni svet, je resda odkrila v mizo vpraskani številki 60 (komisija je vzela odtis in cifri primerjala z Murnovim in dell' Aquovim rokopisom) ter še svežo prasko na počrnlem stropu. Zelo miren (preveč za morilca) je bil ob

¹⁶ dA, 17.

¹⁷ dA, 17.

¹⁸ dA, 14.

¹⁹ dA, 14.

²⁰ dA, 13.

¹⁵ dA, 2.

ogledu tudi dell' Aqua sam, ko je pokazal, kje je takrat (konec junija 1840) sedel s sopivci.

Precej širok krog zaslišanih (možje v Šlandrovi gostilni, zidarji iz barake ob gradbišču) je sodniku dajal možnost, da temeljito preveri vsako izjavo o dogodku. Očitno so zasliševalce najbolj zaposlovali pismo (Murn je o njem govoril že pred pogovorom s polirjema), zapitek (se je z Italijani sporekel zaradi tega?) ter vedenje njegove žene (je bila mogoče preveč prijazna z njimi?).

Zapisniki izjav italijanskih zidarjev so si v glavnem precej podobni - nihče med njimi ni slišal ali opazil med sodelavci nič posebnega, večina jih je zgodaj legla in zaspala še pred prihodom dell' Aque in Nardona iz Šempetra, nihče razen enega (iz razumljive potrebe) pa ponoči ni zapustil spalnice v baraki.

Več zanimivega so na temo družinskih odnosov izpovedali Murnovi sosedje. Zlasti Anton Šlander (rihtar - neke vrste župan) je zasliševalcem precej natančno orisal značaj svojega sosedu (Murn je bil namreč rojen v Grajski vasi, zaradi gostilne pa je tedaj živel blizu Trnave). Murna je označil kot sumničavega, prepirljivega človeka, ki naj bi pogosto skakal čez plot, zaradi česar je bil njegov zakon precej načet (Jedrt ga je zato nekoč že zapustila). Z Jedrt sta bila poročena tri leta in pol in nista imela otrok (Murn je imel nezakonsko hčerkico iz zveze z neko gостаčko, ki je živela pri njem še pred njegovo poroko). Murnova odljudnost in grobost pa sta ljudi (zlasti ženske) navedli na sum, da je Murn svojo ženo sam umoril.

Pri širjenju teh govoric so prednjačile sosede, ki jih je Šlander okrog enih zjutraj pripeljal v Murnovo hišo, da bi uredile pokojnico; le-te so ob obračanju trupla tudi naletele na vbodno rano. Vse po vrsti²¹ je presenetila čistost njene obleke (nič krvi) ter krvavi madeži na klop, dodaten sum pa jim je vzbudil srebrn uhan, ki ga je Ocvirkovka našla pri vratih. Uhan je dokazoval, da je nekdo Jedrt odvedel na prosto, potem ko jo je v točilnici ranil.

Kljub temu, da je bil navidezni krivec tedaj že za rešitkami (ali pa prav zato), je ljudski glas podsesterjeno raznašal vse, kar je ta ali oni izmed sosedov vedel ali domneval o Jedrt in Francu Murnu.

Naenkrat je postalo zelo pomembno, da je Jedrt nekoč bojda izjavila, "da bo danes nekdo izmed njih mrtev"²², kar se je izkazalo za popolno izmišljotino,

neki sosedi pa naj bi potožila, da "z mozem ne more več zdržati" in da ne ve, "naj ostane ali gre"²³.

Moški so v večini primerov gledali na njuno zakonsko življenje precej bolj strpno. Med izjavami sosedov so pogoste tiste v smislu, češ, "saj se res nista najbolje razumela, tudi prepirala sta se - toda vsaj pretepala se nista".

Še največ je lahko povedala o življenju pri Murnih neka Marija Bregar, ki je nekaj časa gостаčila v njuni gostilni in si s pomočjo v gospodinjstvu in v točilnici služila stanovanje in hrano. Bregarjeva je povedala, da sta se Murna precejkrat prepirala, pri čemer je bila Jedrt glasnejši partner - možu je očitala, da mora kljub svoji bogati doti z njim živeti v bedi. Tovrstne spore sta hitro pozabila, huje pa se je zapletlo, ko je Jedrt začela dvomiti v njene čiste namene (znana ji je bila Murnova šibkost do gostačk) in uprizarjati ljubosumne scene. Drug razlog za njen odhod je tičal v obljudi, da ji bosta Murna poleg stanovanja in hrane dajala letno 10 goldinarjev plače, pustila pa ji bosta tudi dovolj časa za šivanje (izučila se je za šiviljo, s šivanjem strankam bi lahko seveda precej zaslužila). Denarja zaradi revščine gospodarjev kajpak ni niti videla (celo sama je Murnu posodila nekaj denarja), celodnevno delo v gostilni in na polju pa ji ni puščalo niti trenutka časa za šivanje²⁴.

Pričevanje tega dekleta je potrdila tudi njena nova gospodinja²⁵, ki je Bregarjevo označila kot "mirno in resno", za moške pa naj ji sploh ne bi bilo mar - še huje, Murna se je menda celo bala in z njim od svoje selitve ni imela stikov. (Ta strah je med svojim polletnim bivanjem v gostilni junaško premagovala - vsa srečna trojica je namreč spala v točilnici, ko pa so Bregarjevi uredili ležišče v kamri, je po 14 dneh zasedla svoje staro mesto, "ker ji je bilo dolgčas".)

Da vsa zadeva z Jedrtine strani le ni bila izmišljena, potrjuje pričevanje sosede Lončarjeve²⁶, ki je od Jedrt izvedela, da je bil Murn od Marijinega odhoda vedno nasilnejši in ji je dvakrat grozil z nožem, Jedrt pa je svoje zaupnice pošiljala v Grajsko vas opreznat, če je njena tekunica doma.

Ob takih pričevanjih, ki so v zakoncih Murn videla vse drugo kot srečno poročen par, ni čudno, da je prebolsko sodišče graškemu v posebnem dopisu 31.7.1840²⁷ zaupalo, da je preiskava proti Antoniu dell' Aquai zašla v slepo ulico. Sodišče je bilo vedno bolj prepričano, da je nesrečni italijanski zidar

²¹ dA, 18, 19, 20.

²² dA, 33.

²³ dA, 34.

²⁴ dA, 71.

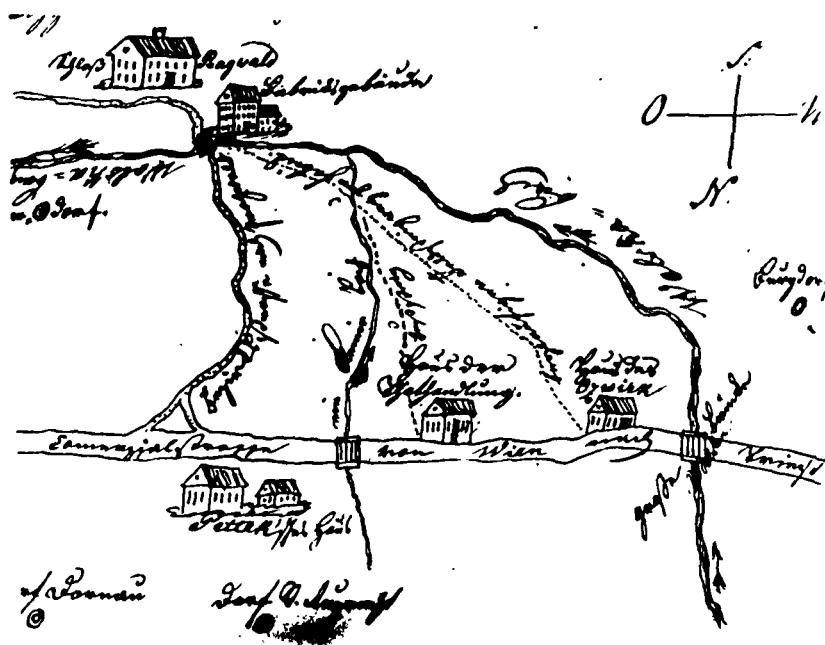
²⁵ dA, 74.

²⁶ dA, 37.

²⁷ dA, 41.

nedolžen. (Premišljevali so celo o njegovi izpustitvi - kot je poročal uradnik, ki ga je naskrivaj opazoval²⁸, je namreč dell' Aqua zapor prenašal mirno, zanimalo ga je le to, kdaj bo lahko spet delal). Dokazi proti Francu Murnu pa so se začeli kopičiti.

Jasno ločnico med krivdo in nedolžnostjo pa so še skoraj dve leti meglila različna odkritja. Nekdo iz obhodnje je na tleh Murnove gostilne na noč umora videl dva noža in vilice²⁹, ki so kasneje izginili³⁰, drugi so govorili o gorjačah, ki naj bi jih "Italijani" pustili na kraju umora (tja so jih prinesli šele zasledovalci).

Skica kraja zločina

Naslednjih nekaj vrstic bomo zato posvetili pričam in "pričam" tega dogodka.

Med zapisniki z zaslišanj prič se pogosto pojavlja ime že omenjenega krojača Martina Viranta, ki je ves čas preiskave - torej polni dve leti pritegoval pozornost s svojim videnjem polnočnih gostov v Murnovi gostilni. Virant je pred zasliševalce stopil kot osemindvajsetletnik s precej zanimivo preteklostjo; bil je že dvakrat predkaznovan (bil je zaprt, ker je izginil z nabornega mesta v Celju; dan zopora pa si je prislužil tudi pri žovneški gosposki, ko je zamudil na nabor), pred vsemi neprijetnostmi življenja pa se je zatekal v svojo naglušnost. Ta njegova pomanjkljivost je bila kriva, da je v Celju pri naboru nekaj časa čakal na zbirališču, nato pa odšel, naglušnost pa ga je

usodnega večera tudi odvrnila od tega, da bi vstopil v Murnovo gostilno z neznanimi "Italijani".

V primer Murn je (če odštejemo njegovo nočno pot mimo gostilne) vstopil teden dni po umoru, ko je svojo zgodbo razkril zakoncema Juhart³¹, pri katerih je žival (beseda je pač nanese na umor, da se pa ni oglasil že prej, je kriva - saj ne boste verjeli - naglušnost). Njegovo zgodbo o dveh polnočnih pivcih pri Murnu je vrla Juhartovka raznesla po okoliških vaseh in naenkrat je iz dveh "Italijanov" zrasla četverica, Viranta pa naj bi ob tem prizoru (pivcev v točilnici) spreletela zona (kot je kasneje tudi sam priznal)³².

Zgodba je prišla na ušesa seveda tudi Francu Murnu. Ni izgubljal časa, poiskal je Viranta pri neki stranki in ga povprašal po dogodkih tistega večera. Brž je ugotovil, da bi utegnil tok preiskave z njegovim pričevanjem močno zasukati v svoj prid (in doseči obsodbo dell' Aque), žal pa je bil Virant zaradi svojih slabih izkušenj z gosposko precej nezaupljiv. Kaže, da ga je omajalo šele zagotovilo, da mu bo Murn plačal vse morebitne poti in stroške (l)³³.

Martin Virant si je Murnovo plačilo vsekakor zaslužil. O svoji poti mimo Murnove gostilne je večkrat pripovedoval za zapisnik že v Preboldu in kasneje tudi na ostriškem sodišču, zaradi števila čudnih pivcev in dneva njihovega pogovora pa se je moral soočiti tudi z Juhartovima (vsak je ostal pri svoji različici).

Malce smisla bi utegnili vsemu dogodku vlitii pričevanji Matevža Božiča (fanta, ki je prišel v Murnovo hišo s Šlandrovo skupino)³⁴ in sosedo Marjete Ocvirk - oba sta namreč trdila, da naj bi se po Murnovih besedah v gostilni sporekli zaradi zapitka, ki ga Italijani niso hoteli plačati. Božič pa se je spominjal tudi tega, da naj bi pivci silili Jedrt, naj posedi z njimi, ona pa je raje odšla spat. Ti dve pričevanji je Murn gladko zanikal, prav tako tudi izjave, da naj bi sosedam (tudi Ocvirkovki) povedal,

28 dA, 49.

29 dA, 43.

30 dA, 17, 22, 26.

31 dA, 25.

32 dA, 21.

33 dA, 30-32.

34 dA, 26.

da je nekega Italijana pripeljal s seboj iz Šempetra, kjer naj bi prisedel na njegov voz (kar bi utegnilo razložiti, odkod je Murn vedel za dell' Aquovo pis-mo).

Kljub izobilju pričevanj o dogodkih usodne noči (sam umor se je zgodil seveda popolnoma brez prič), je bilo nemogoče poiskati rdečo nit, ki bi nekatere izmed teh izjav popolnoma legitimizirala. Zasliševaleci so se končno zatekli k osebnostni analizi edinega "preživelega" iz bitke z "Italijani". Pod drobnogled so spet vzeli Franca Murna in njegovo življenje z ženo.

V začetku oktobra 1840 je bilo več ali manj jasno, da si sodišče od "italijanske naveze" ne more obetati rešitve primera. Zidarji so popolnoma potrdili dell' Aquovo pripoved, osumljenec sam pa je dajal prej vtis žrtve kot morilec³⁵; svoje je pridala tudi izjava enega izmed zidarjev (Giuseppa Daneluttija)³⁶, ki je svojo skrb za primerno obnašanje svojih ljudi (bil je polir) utemeljil s tem, da mu je veliko do tega, "da so na dobrem glasu, posebno še zato, ker jim tukajšnji ljudje radi pripisujejo vse najslabše". Prav slednje pa je ključnega pomena za razumevanje primera Murn!³⁷

V soglasju z graškim sodiščem (to sodišče je usmerjalo preiskavo in pomagalo najprej preboldskemu, kasneje pa v tej zadevi še ojestriškemu sodišču) je preboldsko zadnje dni decembra 1840 sprožilo preiskavo zoper Franca Murna, ki so ga osumili umora in obrekovanja (lažnive obdolžitve)³⁸.

29. januarja 1841 so Antonia dell' Aquo (tega so na intervencijo graškega sodišča že v začetku oktobra izpustili, da se je lahko vrnil na delo) obvestili, da je sodišče v Preboldu v zadevi Murn ustavilo preiskavo zoper njega ter ga povprašali po odškodnini, ki jo od tožnika zahteva za čas, prebit v ječi. Dell' Aqua je svojo zahtevo (80 gld za sramoto ter po 1 gld dnevno za izgubo zaslužka - skupaj 168 gld za čas od 6. 7. do 1.10.1840) utemeljil z dejstvom, da najboljši zidarji v Preboldu zaslužijo tudi do 1 gld 20 krajevarjev dnevno³⁹. Več kot teden dni prej (21.1.1841) sta preboldski sodnik Sirk in sodni sluga Omerzu "v interesu javne varnosti"⁴⁰ aretirala Franca Murna in v njegovi hiši v Grajski vasi izvedla preiskavo, ki pa ni obrodila sadov.

S to aretacijo se je začel dolg zaključni del preiskave o umoru v Murnovi gostilni, ki pa ga je preboldsko gosposkiško sodišče sklenilo prepustiti ojestriškemu menda zaradi bližine bivališč prič (teh je bilo največ iz Grajske vasi). Neuradno pa lahko zapišemo, da polletno eapljanje na mestu in trimesečni zapor po krivem obdolženega pri selitvi preiskave nista odigrala majhne vloge⁴¹.

V ojestriški zapor so morali preseliti tudi osumljenca, ki je ob tem izgubil živce ter "psoval nepravične zakone", zato pa si prislužil šest udarcev s palico (potem ko je zdravnik ugotovil, da njegovo zdravstveno stanje to dovoljuje)⁴². Sam odhod v ječo je Murn prenesel precej stoično. Rihtarja Šlandra je namreč pooblastil, naj v njegovem imenu plača davek in pazi na njegovo posestvo ter po potrebi odproda ogrožene premičnine (verjetno zaloge). Sodišče je seveda skrbelo predvsem to, da s tovrstnimi prodajami ne bi oškodoval številnih upnikov.

Mogočno kolesje preiskovalnega aparata se je lahko vnovič premaknilo in v svoje gibanje uklenilo novo žrtev - krčmarja Franca Murna.

Ojestriškemu sodišču se je Murn na prvem zaslišanju izčrpno predstavil - njegov oče je umrl že pred 25 leti, mati pa je tedaj živela pri njegovi sestri Heleni Cukala, poleg nje je imel še eno sestro v Braslovčah. Dotlej je bil kaznovan samo enkrat - na Opčinah pri Trstu so ga ujeli pri tihotapljenju in ga za dva meseca vtaknili v tržaški zapor, ker ni mogel plačati kazni (sam je trdil, da se je v zaporu naučil italijansko, kar so kasneje označili kot laž). Med zaslišanjem je omenil tudi svojo tedaj šestletno nezakonsko hčer Nežo, ki je živela pri gostilničarju Tepkerju, bila pa je plod njegovega razmerja z Nežo Marine. Zaslihanje⁴³ nam razkrije tudi Murnovo premoženje, ki bi ga težko imeli za "neznatno". Že pred svojo poroko z Jedrt je namreč kupil kmetijo v Grajski vasi, za binkošt 1839 pa je za tri leta najel še gostilno v Trnavi (za kmetijo je skrbela sosedka).

Gmotni položaj Franca Murna se je s poroko z Jedrt še popravil. Šlo je za poročno pogodbo, po kateri je moral Jedrtin brat Boštjan Stamol izplačati mladoporočencema 150 gld⁴⁴. Verjetno je Murn to poroko na daljavo (z nevesto sta se prvič srečala malo pred poroko) izpeljal kot poslovno transakcijo (Jedrt je bila ob poroki stara že 28 let), ki naj bi mu pomagala pokriti številne dolgove, o katerih pred poroko svoji bodoči ženi ni ničesar povedal⁴⁵.

³⁵ dA, 40.

³⁶ dA, 57.

³⁷ O odnosu do tujcev primerjaj: Bernd Roeck, *Außenseiter, Randgruppen, Minderheiten. Fremde im Deutschland der frühen Neuzeit*, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen 1993, str. 81-105.

³⁸ dA, 90.

³⁹ dA, 93.

⁴⁰ dA, 91.

⁴¹ dA, 92.

⁴² dA, 99.

⁴³ M, 5.

⁴⁴ M, 43.

⁴⁵ M, 48.

Zamolčani dolgovi, ki so požrli Jedrtino doto, ter punčka iz predhodne zveze Franca Murna in Neže Marinc - vse to je kakor grozeča senca morilo vzdušje med zakoncema. Jedrt je svoj bes nad brezizhodnostjo zveze kazala predvsem kot ogorčenje nad močvijo zapravljenosti, precej bolj pa jo je verjetno peklilo dejstvo, da v njunem zakonu niti po skoraj štirih letih ni bilo otrok. Jedrt je prvo grenkobo ob dejstvu, da je po triletni zvezi Murna in Neže (Neža je kljub otroku odklonila poroko in odšla za deklo v Grajsko vas) kot nekakšna rezerva "*vsokočila*" na njeno mesto, še lahko premagovala (zlasti po Nežini smrti), težje pa je prenašala navzočnost njenega otroka. Franc Murn je namreč hčeri namenjal najnežnejšo skrb in najlepšo plat svojega značaja. Že med Nežino boleznijo je Murn (tedaj že poročen) odpeljal otroka k sebi in s tem povzročil prvi resnejši konflikt z ženo. Jedrt je Murna tedaj celo za mesec dni zapustila in odšla k sestri v Zgornje Grušovje. Nežina sestra⁴⁶ je o tem obdobju povedala, da je Murn za hčerko izredno lepo skrbel, s svojih poti ji je prinašal različne malenkosti in se veliko ukvarjal z njo. Punčka je bila sicer videti precej zanemarjena in umazana, kljub temu pa dobro hranjena.

Praske med zakoncema zaradi otroka seveda niso ostale skrite. Nežina sestra Helena je za malo medtem mrzlično iskala prijaznejši dom in ga pri Tepkerju, gostilničarju brez otrok, tudi našla. "*Posvojitev*" sta uredili ženski sami (Helena in Tepkerjeva žena), Tepker pa sprva niti ni vedel, kdo je deklin oče⁴⁷.

Murn je hčerko večkrat obiskal in ji nosil igrače in sladkarije, nekoč⁴⁸ pa je Tepkerjevima poočital, da ni prav, če je otrok pri njiju, saj ima sam dovolj denarja, da ga lahko vzdržuje. Tepkerjeva mu je bila punčko sicer takoj pripravljena izročiti, Murn pa se je verjetno prestrašil ženine reakcije ob otrokovi vrnitvi in je hčerko pustil pri rejnikih.

Pričevanja, ki so sodniku (na ostriškem sodišču je zadevo prevzel Anton Vincenc Perko) predstavila tudi bolj človeški in nežnejši portret osumljenca, predvsem pa šokantno pričevanje Vincenca Hojnika iz Ločice, so spet dodobra zapletli klobčič, ki se je polagoma že začel razpletati.

Glavni igralci primera Murn so za nekaj časa postali spet Italijani - zidarji, ki so jeseni 1840 gradili in popravljali mostove na Savinji v okolici Šempetra. Italijani so bili nastanjeni po številnih hišah in gostilnah, kjer so prebivali tudi svoj prosti čas in puščali težko prislužene krajcarje. Nekaj zidarjev je

vzel pod stroho tudi Vincenc Hojnik, mesar in gostilničar v Ločici, ki je nekega popoldneva od enega izmed njih slišal pretresljivo priznanje⁴⁹.

Italijani so se tistega popoldneva zbrali v njegovi točilnici, pili ter igrali karte in "*igro s prsti*", kot je moro opisal Hojnik. Kot se rado zgodi, je med hazarderji prišlo do prepira, eden izmed njih je besno zapustil omizje ter poklical birta na stran. Na samem mu je nato v slovenščini potožil čez svoja soigralca, ki da nista vredna drugega, kot da bi ju zaprli, saj sta to prav tista "*dua, kira so bli sraun, ko so Wabo saklal*".

Hojnikovo pričevanje je razblinilo že precej utemeljen sum, ki bi zadostoval za to, da bi zaradi umora svoje žene šel na hladno Murn sam. Murnova zgodba je naenkrat spet dobila kritje. Sodišče je Hojnika seveda najprej "*pretipalo*". Od vaških starešin iz Ločice so izvedeli, da sta Hojnika sicer prepirljiva, da se med sabo tudi stepeta in da je bil Vincenc zaradi dolgov v Novem Celju že zaprt, vseeno pa nimata motiva za laž. To je pomenilo, da mora sodišče vzeti resno tudi njegov namig o čudnem priznanju. "*Tscherian*" (tako se je pisal Hojnikov informator) naj bi sicer "*priznanje*" že preklicel in Hojnika poprosil, naj njegove zgodbe ne pove gosposki. Vendar se je sodišče vseeno odločilo za nadaljevanje preiskave. Cereana (to je bil vzdevek zidarja Antonia Daneluttija) so končno odkrili v Ljubljani, mu plačali pot in nastanitev ter ga soočili s Hojnikovima. Soočenje seveda ni premaknilo stvari - obe strani sta vztrajali pri svojem, Italijan pa kar ni mogel razumeti, da ga Hojnik, pri katerem je stanoval in pri njem pustil marsikak krajcar, dolži tako hudih stvari⁵⁰.

V zvezi z italijanskimi zidarji so zaslišali tudi Soretove⁵¹, ki so jeseni 1840 sprejeli na stanovanje 10 do 12 teh delavcev. Jakob Sore je povedal, da je na noč umora pozno prikolovratil v sobo, kjer so spali domači, nek Italijan, ki je tedaj stanoval pri njih, se meni nič tebi nič zleknil po klopi in zaspal, zjutraj pa je še pred njimi vstal in odšel na delo. Jakobu, ki ga je sodišče označilo kot zaostalega, se nočni gost ni zdel posebno sumljiv, saj je "*samo prišel in se spravil spat*". Zgodbo svojega očeta je potrdila tudi hči Marija in dodala, da sta se oče in mati vrnila tistega dne domov v spremstvu nekega Italijana, ki je še pred večerom odšel. Zanimivo je, da je Marija odklonila prisego, saj zaradi nekega Italijana "*noče zastaviti svoje duše*".

46 M, 43.
47 M, 40.
48 M, 64.

49 M, 56.
50 M, 108.
51 M, 99.

Stvar je razjasnil šele Murn sam, ki Cereana na soočenju ni spoznal in s tem omajal verjetnost Hojnikove zgodbe o njegovi sokrivdi.

Namesto različnih bolj ali manj čudnih "italijanskih zgodb" je za resnični preobrat poskrbela sosedka Lucija Šlander⁵². Ta je med svojim ponovnim zaslišanjem skoraj leto dni po umoru (7.6.1842) povedala (bila je med ženskami, ki jih je Šlander pripeljal, da bi uredile pokojnico), da je v usodni noči pred vrati Murnove gostilne našla več koščkov vrvi (med njimi enega okrvavljenega), ki jih je iz studa vrgla stran. Ocvirkovka je - kot že rečeno - svojo najdbo uhana že prej zaupala zasliševalcem. Šlanderova, ki jo je k pričanju nagovoril njen spovednik, je tako nevede utemeljila tudi pričevanji obeh medicinskih izvedencev (Neckermanna in Auchmanna), ki sta se strinjala v tem, da je bila Jedrt Murn zabodena nekje drugje kot ob uti in v drugačnem položaju (našli so jo sedečo); njene poškodbe pa naj bi ji onemogočile plazenje in se zato seveda ne bi mogla premakniti sama. Uhan, ki ga je sosedka našla na pragu, čudno razmazana kri na klopi, močno okrvavljena Murnova levica (obenem pa nobenega madeža na površniku) - vse to je preiskovalce končno potrdilo v sumu, da Jedrt Murn niso umorili Italijani.

Sredi junija 1842 (14.6.)⁵³ je ojstriški sodnik Perko napisal spremni dopis k preiskovalnim aktom Franca Murna, ki so graškemu sodišču služili kot opora pri izreku sodbe. Sodbe žal ne poznamo (med akti zadev dell' Aqua - Murn v AF Ojstrica v ZAC je namreč ni), verjetno tiči med številnimi drugimi kje v graškem arhivu, sicer pa za našo zgodbo tudi ni kdove kako pomembna.

Pomembnejši je mehanizem, zaplet, ki je do nje privedel in ki sem ga skušal poenostavljeno pričarati v tem sestavku. Ljudje se namreč morbidno naslanjajo ob tovrstnih zgodbah in usodah, s katerimi nas dandanes zasipavajo časopisi in elektronski mediji (zlasti televizija - umori v barvah). Neposvečenim nam preostaja le "konzumiranje" informacij iz druge roke, sami zapisniki, rekonstrukcije in zaslišanja pa so nam (hvalabogu) običajno nedosegljivi. Kaj lepšega bi torej lahko izbral za okvir svoje zgodbe kot umor v odmaknjeni obcestni krčmi?

S pisanjem o umoru Jedrt Murn sem seveda hotel še kaj več kot "informirati" o samem dogodku. Predvsem sem nameraval opozoriti na pomembno noto preiskave tega primera - na iskanje krivca "zunaj". Ta "zunaj" predstavljajo v zgodbi italijanski zidarji - sumničava srenja, privezana na zemljo in svojo bližnjo okolico jih v hipu stigmatizira (klateži,

nepridipravi) in v njih išče in tudi najde krivce za vsak nezaželjen dogodek. "Domači" so pri roki za hitre aretacije (tudi za tiste brez razloga), za odstranjevanje vsega, kar prihaja od zunaj in moti ali celo ogroža utečen tok stvari. Druga pomembna značilnost je Murnova jekill-hydovska dvojnost ljubečega očeta, potrpežljivega moža (nekaj prič je videlo v njem žrtev Jedrtine gospodovalnosti) na eni ter okrutneža in ženskarja na drugi strani. Franc Murn je prav zaradi te človeške večplastnosti skorajda simpatičen (izhod iz neznosnega življenja in odtujenosti v zakonu je pač poiskal na nedopusten način; z odstranitvijo žene pa je postavil temelj novemu življenju z otrokom in mogoče popustljivejšo družico). Za razliko od tega je resnična žrtev tega procesa Antonio dell' Aqua kljub dokazani nedolžnosti še vedno sumljiv. Njegove sonarodnjake in sodelavce še dve leti pozneje iščejo po Kranjskem in Furlaniji (Danelutto/Cereano), saj še vedno niso čisto prepričani, če kateri izmed njih le ni TISTI ali eden izmed TISTI, ki so nekega julijskega večera potrkali na vrata gostilnice ob glavni cesti med Dunajem in Trstom.

Zusammenfassung

Di zwoa san dabei gwes'n, wie's dös Weib d'erschlog'n ham

Das Verbrechen aus dem Gasthaus an der Haupthandelsstraße zwischen Wien und Triest

Kurz nach Mitternacht am 6. Juli 1840 stürzte der Gastwirt Franc Murn aus Trnava blutüberströmt ins Wirtshaus des Anton Šlander im Grajska vas und sagte zu den Anwesenden: "Jesus, die Italiener hätten mich fast umgebracht, wahrscheinlich haben sie in-zwischen meine Frau umgebracht, um Gottes Willen, kommt und helft!" Die Einheimischen machten sich unter der Führung von Šlander auf den Weg zu Murns Gasthaus und versahen sich unterwegs reichlich mit Latten aus den Zäunen am Wegesrand. Bei der Gartenlaube vor dem Gasthaus fanden sie Jedrt Murn vornübergebeugt, in sitzender Stellung - sie gab kein Lebenszeichen von sich; im Gasthaus selbst bot sich ihnen die totale Verwüstung. Gleich auf den ersten Blick erschien Murns Aussage, seine Frau sei von Italienern, die am Abend im Wirtshaus gesessen und getrunken hätten und dann plötzlich mit Knotenstöcken auf sie losgegangen seien, ermordet worden, als die Wahrheit. Deshalb verhafteten die Behörden schnell den italienischen Arbeiter Antonio dell' Aqua, der mit seinen Landsleuten als Bauarbeiter auf der Baustelle der Prebolder Textilfabrik angestellt war, und versuchten seine Helfershelfer zu ermitteln. (Letzteres war natürlich schwierig, denn nach Murns

⁵² M, 117.

⁵³ M, 118.

Ansicht ähnelten sich ohnehin alle Italiener in ihrer Physiognomie).

In der Untersuchung des Falles stellte es sich jedoch immer deutlicher heraus, daß Murn sich die ganze Geschichte ausgedacht hatte. Er konnte nämlich vor Gericht die Gründe für den Überfall nicht erklären (denn es war ja während des Trinkgelages zwischen den Italienern und ihm zu keiner Auseinandersetzung gekommen), und auch sein Verdacht, es habe sich wahrscheinlich um einen Raubüberfall gehandelt, hatte nicht das rechte Gewicht, denn die mutmaßlichen Täter hatten nichts aus dem Gasthaus entwendet (es fehlte lediglich ein Messer, das zum Bratschneiden verwendet wurde und mit dem Jedrt Murn ermordet worden war). Im Lauf der Untersuchung, in der zahlreiche Zeugen vernommen wurden, wurde es den Richtern immer klarer, daß der arme italienische Bauarbeiter Antonio dell' Aqua in die Murnsche Geschichte durch einen unglücklichen Zufall hineingeraten war (einmal hatte er im Murnschen Gasthaus gesessen und getrunken und auf seiner Harmonika gespielt, wodurch er dem Wirt aus Trnava im Gedächtnis geblieben war und so von der Baustelle weg geradewegs im Prebolder Gefängnis gelandet war). Die Untersuchungsrichter waren immer mehr der Überzeugung, daß Franc Murn selber seine Frau ermordet hatte, denn - laut Zeugenaussagen - hatte er sich mit ihr nicht gerade im besten Einvernehmen befunden. (Nach Ansicht der Nachbarn war Murns kinderlose Ehe mit Jedrt offenbar nicht gerade glücklich, Murn war ein streitsüchtiger und grober Mann, der regelmäßig über die Stränge schlug). Das Prebolder Gericht teilte dem Grazer Gericht in einer besonderen Schrift vertraulich mit, daß die Untersuchung gegen Antonio dell' Aqua in eine Sackgasse geraten sei und sich dagegen die Beweise gegen Franc Murn häuften. Anfang Oktober 1840 war es mehr oder weniger klar, daß sich das Gericht von der "italienischen Seilschaft" keine Lösung des Falls versprechen konnte. Die italienischen Bauarbeiter bestätigten nämlich Aquas Geschichte, und der Verdächtige selber machte eher den Eindruck eines Opfers als den eines Mörders. Das Ihre trug auch die Aussage des Vorarbeiters der Bauarbeiter, Guiseppe Danelutti, bei, der seine Bemühung um ein vorbildliches Betragen seiner Leute damit begründete, daß es für ihn wichtig sei, "in gutem Ruf zu stehen, allein schon deshalb, weil ihnen die Hiesigen gern alles Schlechte zuschrieben" - ein Satz, der für das Verständnis des Falles Murn ausschlaggebend ist. Deshalb entließ das Prebolder Gericht schon Ende Oktober 1840 dell' Aqua aus der Haft, veranlaßte Ende Dezember die Untersuchung gegen Franc Murn (er wurde des Mordes und falscher Anklage beschuldigt) und

verhaftete ihn drei Wochen später "im Interesse der öffentlichen Sicherheit". Mit dieser Verhaftung begann der entscheidende Teil der Untersuchung des Mordfalles im Murnschen Gasthaus. Das mächtige Rad des Untersuchungsapparates drehte sich von neuem und erfaßte ein neues Opfer - den Gastwirt Franc Murn. In der Untersuchung wurde klar, daß Franc Murn ausreichende Motive für den Mord an seiner Frau gehabt hatte. Seine Beziehung zu ihr war schon seit der Hochzeit außergewöhnlich schlecht gewesen, denn er hatte ihr seine hohe Verschuldung verschwiegen, und er hatte ein uneheliches Kind, Neža (die Frucht eines Verhältnisses mit Neža Marinc), das beim Gastwirt Tepker lebte. All das vergiftete die Atmosphäre zwischen den Eheleuten. Obwohl einige Zeugenaussagen auch ein menschlicheres und milderer Bild des Verdächtigten zeichnen (mehrere Zeugen sagten aus, Murn sorge außergewöhnlich gut für seine uneheliche Tochter Neža, er bringe ihr Spielsachen und Süßigkeiten), sprachen alle Indizien dafür, daß Murn selbst seine Frau ermordet habe. Doch kurz vor Abschluß der Untersuchung verkomplizierte sich die Angelegenheit noch einmal, und die zentralen Figuren wurden wieder die italienischen Bauarbeiter. Einer der Zeugen, Vincenc Hojnik, Metzger und Wirt in Ločica, erzählte nämlich, daß die italienischen Bauarbeiter sich vor einigen Tagen in seinem Gasthaus beim Kartenspielen untereinander in Streit geraten seien und einer von ihnen sich beim Wirt über seine beiden Mitspieler beschwert habe, daß diese nichts anderes verdient hätten als eingesperrt zu werden, denn das seien "di zwoa, was dabei gwes'n san, wie's dös Weib d'erschlag'n ham". Durch Hojniks Zeugnis wurde Murns Geschichte wieder etwas glaubwürdiger, und das Gericht befand sich wiederum in einer Sackgasse. Dennoch zeigten neuerliche Verhöre der italienischen Bauarbeiter und der Nachbarn klar, daß Jedrt Murn nicht von den Italienern ermordet worden war. Mitte Juni 1842 schrieb der Richter Perko ein Begleitschreiben zu den Untersuchungsakten Franc Murns, die dem Grazer Gericht als Stütze bei der Urteilsfindung dienten. Das Urteil kennen wir leider nicht, es ist aber für unsere Geschichte auch nicht wer weiß wie wichtig. Wichtiger ist der Mechanismus, die Verwicklung, die sie erst möglich gemacht hat, sowie die dauernde Suche nach dem Täter unter den Fremden - den italienischen Bauarbeitern, die von einer argwöhnischen, fest mit ihrem Boden verwachsenen Dorfgemeinschaft im Handumdrehen stigmatisiert werden (Landstreicher, Tunichtgute) und bei denen auch immer die Schuldigen für jeden unliebsamen Vorfall gesucht werden.